

Çalışan ve İlk Kez Anne Olan Kadınların Bebeklerinin Bakımı ve İşe Geri Dönme Süreci: İleriye Dönük Çoklu Etkiler

Melike Sayıl
Hacettepe Üniversitesi

Ayşen Güre
Ankara Üniversitesi

Zehra Uçanok
Hacettepe Üniversitesi

Elizabeth Puhn Pungello
University of North Carolina

Özet

Bu araştırma, çalışan ve ilk kez anne olan kadınların doğumdan sonra işe geri dönme süreleri ve bebeğinin bakımıyla ilgili seçimlerine, demografik özelliklerin, çevresel sınırlandırıcıların ve annenin inançlarının etkilerini bir model (Pungello ve Kurtz-Costes, 1999) çerçevesinde sınamayı amaçlamaktadır. Ayrıca annenin bebeğinin bakımı konusundaki seçiminin, annelikle ve işiyle ilgili doğum öncesindeki inanç ve tutumlarında değişme yaratıp yaratmadığı ve annenin kontrolünde olmayan çevresel sınırlandırıcıların düzenleyici rolü iki ayrı denenceyle incelenmiştir. Araştırmaya evli, ilk çocuğuna hamile, çalışan ve 20 yaşın üstünde 200 gebe kadın katılmıştır. Kadınlarla doğumdan önceki ve sonraki 6.-8. aylar arasında yaklaşık 40-50 dakika süren yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Yapısal Eşitlik Modeli analizi sonuçları, modele annenin planlarının eklenmesiyle öngörülen ilişkilerin çoğunun doğrulandığını göstermiştir. Annenin demografik özellikleri hem çevresel sınırlandırıcılar hem de annenin inançlarıyla ilişkilidir ve çevresel sınırlandırıcılar da annenin işe geri dönmeyle ilgili planlarıyla ilişkilidir. Annenin planları da annenin doğumdan sonraki işe geri dönme süresi üzerinde etkilidir. Bebeğine kendi bakan anneler kariyer hedeflerine ulaşmada daha esnekler ve akrabaya baktıranlar da bakım seçeneklerini daha nitelikli bulanlardır. Anneler, bebeklerini kime baktırdıklarına bağlı olmaksızın ilk görüşmeden son görüşmeye bazı inanç ve tercihlerini değiştirmişlerdir. Annenin bebek bakımı konusundaki tercihleri ile seçimi arasındaki uyumda para kazanmak için çalışmak zorunda olup olmamasının (kontrol edilemeyen çevresel sınırlandırıcı) düzenleyici rolü bulunmamaktadır.

Anahtar kelimeler: Annelik, anneliğe geçiş, çocuk bakımı, bebekler, doğum sonrası izin

Abstract

The aim of this study was to examine the influences of mothers' demographic characteristics, environmental constraints and maternal beliefs on mothers' time to return to work and infant care decisions in a prospective model (Pungello & Kurtz-Costes, 1999). A total of 200 pregnant women participated in this study. Women were included who were married, pregnant with a first child, working full time and over the age of 20 years. The participants were recruited from university hospitals and birth clinics in Ankara. Participants were interviewed on the average at 6th months of pregnancy and at 6th months after the birth. Each interview included structured items to measure relevant variables and lasted approximately 40-50 minutes. Model testing results revealed that maternal demographics (maternal age, education and income) were related with maternal beliefs towards mothers' working and maternal care. Environmental constraints (work schedule and long-term career goal flexibility) were related with maternal plans about the time to return to work. Duration of returning to work was related with prenatal maternal plans. Mothers who chose maternal care had more flexibility to reach their career goals, and mothers who chose relative care reported their available child care options to be of higher quality than other mother. Mothers also changed their maternal beliefs and care preferences between the prenatal to postnatal interviews, but these changes were not significantly related to their care choices. The uncontrollable environmental constraint (i.e., needing to work for the income) did not moderate the association between mothers' preference and selection.

Key words: First time mothers, transition to motherhood, childcare, infants, maternal leave

Yazışma Adresi: Prof. Dr. Melike Sayıl, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü Beytepe, Ankara.

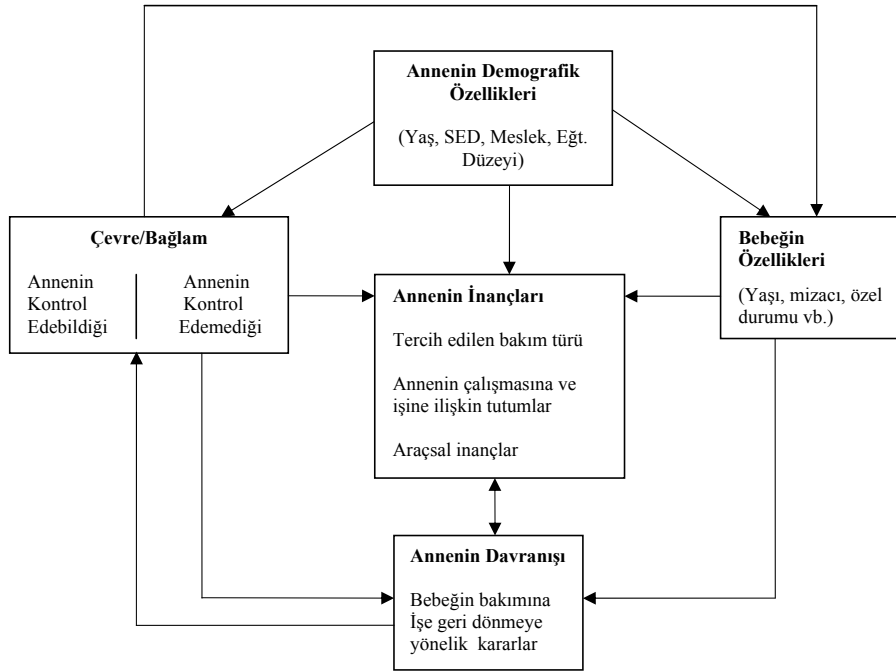
E-posta: mekmel@hacettepe.edu.tr

Yazar Notu: Bu araştırma, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu tarafından (TÜBİTAK) Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Projeleri kapsamında desteklenmiştir (Proje No: SBB-3026).

Çalışan ve özellikle ilk kez anne olan kadın, annelik, bebeğin bakımı ve işiyle ilgili konularda yeni kararlar verme sürecindedir. Bir yandan kreş imkanlarının nicelik ve nitelik açısından yetersiz oluşu, evde bir bakıcı tarafından bakılma olasılığında ise bakıcıların niteliksiz ve eğitimsiz olması ve bu hizmetin kurumlaşmış biçimde sağlanamıyor olması, bunun yanı sıra maliyetinin yüksek olması; anneanne, babaanne ya da yakın akrabaların (bir bedel ödenmeden) bakım vermeleri koşulunda ise ilişkilerde çeşitli nedenlerle yaşanacak çatışmalar; annenin bebeğine bakmak için işten ayrılması durumunda ise ekonomik sorunlar ya da yeniden iş bulma sorunu, diğer yanda annenin kendi işi, mesleği, annelik rolü, kadının çalışması ve bebeğin en iyi nerede bakılacağıyla ilgili inanç ve tutumları, söz konusu kararları etkilemektedir.

Bu kararlardan en önemlisi, bebeklerin kim tarafından, nerede ve nasıl bakılacağıyla ve dolayısıyla da annenin ne zaman işe geri döneceğiyle ilgilidir. Bu araştırma esas olarak ilk bebeklerine sahip olan annelerin söz konusu karar verme sürecini incelemektedir. Pungello ve Kurtz-Costes (1999) çalışan annenin bebek bakımıyla ilgili karar ve seçim davranışını kuramsal bir model çerçevesinde ele almışlardır. Bu model aslında Bronfenbrenner'in "kişi-süreç-bağlam" modelini esas

olarak Murphey'nin (1992) geliştirdiği daha basit bir modele dayandırılmıştır. Şekil 1'de görüldüğü gibi modelin 5 bileşeni vardır. Bunlar; *annenin demografik özellikleri* (yaş, meslek, eğitim ve gelir düzeyi vb.), *çevresel bağlam/sınırlandırıcılar* (örn., çalışmak zorunda olma, işin niteliği, çalışma koşulları, bebeğin bakımı için seçenekler vb.), *annenin bebeğin bakımı ve çalışmaya ilişkin inanç ve tutumları/annenin inançları* (örn., annenin çalışmasına, kendi işine ve bebeğin nerede bakılması gerektiğine ilişkin tutumlar), *çocuğun özellikleri* (örn., çocuğun yaşı, mizacı, özel durumu vb.) ve *annenin davranışı* (annenin işe geri dönme süresi ve bebeğin bakımıyla ilgili seçimi) olarak belirlemektedir. Modelde öngörülen ilişkilere göre annenin demografik özellikleri, annenin çevresel koşullarını, annenin inanç ve tutumlarını ve çocuğun özelliklerini, doğrudan; annenin davranışını ise (bebeğine bakım arama, seçme, işe geri dönme gibi) bu yapılar üzerinden dolaylı olarak etkilemektedir. Ayrıca modeldeki iki yönlü etkiler, annenin bebeğine kendi bakma veya işe geri dönme gibi kararlarının (anne davranışı) hem kontrol edemediği çevresel koşulları, örneğin çalışma saatlerini, hem bebeğin gelişimsel özelliklerini ve hem de annenin inançlarını etkileyeceğini öngörmektedir. Modelde yer alan diğer ilişkiler ise çocuğun özelliklerle

Şekil 1. Pungello ve Kurtz-Costes'in (1999) Modeli

rinin (örn., gelişimsel bir sorunun varlığı) ve çevre özelliklerinin (örn., annenin gelirinin aileye katkısının düşük olması) annenin inanç ve tutumlarını etkileyeceği yönündedir. Modelde bütüncül olarak ortaya konan ilişkileri literatürde ayrı ele alan pek çok araştırma mevcuttur ve bu araştırmalarda bulunan ilişkiler aşağıda özetlenmiştir.

Ailenin gelirindeki farklılıkların bebeğin bakım tarzına olan taleplerde farklılık yaratacağı yordanmakla birlikte ABD’de yapılan araştırmaların bulguları çeşitlidir. Gelir düzeyi yüksek olan aileler genellikle “auper”, aile yanında gündüz bakımı (family day care) ve kaliteli bir gündüz bakımevini (day care center) tercih ederken, gelir düzeyi düşük olan aileler en çok evde bir akrabasının bakmasını tercih etmektedir (Erdwins ve Buffardi, 1994). Annenin bakım tercihlerini varolan yasalara ve kültürel değerler de etkilemektedir (Forgays, Ottaway, Guarino ve D’Alessio, 2001; Lewis, 2003). Sosyoekonomik açıdan hızlı bir değişim gösteren Tayland’da ailelerin çoğu akraba bakımını tercih etmekte; ancak, sosyoekonomik düzey yükseldikçe aile-ler akraba bakımını daha az seçmektedir (Richter, 1997). Bebeğin bakımına anne ya da babanın ailesinin sağladığı destek Kore (Lee ve Keith, 1999) ve Malezya (Noor, 1999) gibi toplulukçu kültürlerde de oldukça sık rastlanan bir durumdur. ABD’de ulusal ölçekli bir araştırmada çocuğun gündüz bakımevinde geçirdiği süre, annenin dışında ailenin geliri ile negatif bir ilişki gösterirken annenin geliriyle pozitif bir ilişki göstermiştir (NICHD, 1997). Gelir düzeyi ve statüsü yüksek işlerde çalışan kadınların işlerine daha erken dönemde geri döndükleri (Volling ve Belsky, 1993) ancak gelir düzeyini kontrol eden bazı çalışmalarda annenin eğitiminin seçilen bakım tarzını yordamadığı görülmektedir (Pungello ve Kurtz-Costes, 2000). Anne ile babanın geliri arasındaki uyumun, bakımın maliyetini, annenin gelirini ve diğer gelir kaynaklarını birlikte ele alan bir çalışmada tercih edilen bakım tarzı, bu özelliklerden yordanabilmiştir (Brandon, 1999).

Annenin bebeğini nerede ve kime baktıracağı yönündeki tercihlerine sınırlama getiren çevresel koşullar olarak annenin gelirinden kaynaklanan sınırlamalar, bebeğin bakımı konusunda annenin sahip olduğu seçeneklerin sayısı ve niteliği, çalışma saatlerinin uygunluğu ve annenin uzun vadeli kariyer hedefleri gibi faktörler önemli görülmektedir. Gebeliğin son üç ayında olup da gelirimizin azalmaması için çalışmak zorundayım diyen annelerin böyle bir zorunluk hissetmeyen annelere göre bebeğin doğumundan sonraki 3. ayda işe geri döndükleri bulunmuştur (Pungello ve Kurtz-Costes, 2000). Yarı zamanlı çalışan anne babalar ise bebeğe dönüşümlü olarak birlikte bakmayı tercih etmektedir (Caruso, 1992). Anneler bebeklerine kendileri ya da babanın bakmasını tercih etmekte ve

annenin bu tercihiyle seçimi arasındaki uyuma, annenin eğitim düzeyindeki artış, kreşleri kaliteli bulmama, gece ya da vardiyalı çalışma ve çalışma saatlerinin daha az olmasıyla ilişkili bulunmuş, bebeğe aile dışından birinin bakmasıyla ilgili tutumlarla ilişkili bulunmamıştır (Riley ve Glass, 2002). Evde bir akrabayla birlikte yaşama, bir akrabaya yakın oturma ya da bakım merkezinin eve yakınlığı o yerin tercihinde veya o akrabasının bakmasında etkili olmaktadır (Chen, Short ve Entwisle, 2000; Hofferth ve Wissoker, 1992).

Londra’da doğumdan kısa bir süre sonra işe dönen kadınların mesleki yönelimlerinin işe dönmeyenlere göre daha yüksek ve annenin çalışmasını daha fazla destekler tutum içinde olduğu ve yüksek statüde işlerde çalışan kadınların daha düşük statüde işlerde çalışanlara göre bakıcıyı veya kreşi (nursery) daha fazla, bir yakının bebeğe bakmasını veya işe dönmeyen daha az tercih ettikleri görülmüştür (Melhuish, Moss, Mooney ve Martin, 1991). Annenin kendi işine yönelik tutumları da doğumdan sonra işe başlama zamanını ve annenin hangi türde bebek bakımını seçeceğini etkilemektedir. Hock, Christman ve Hock (1980), doğumdan sonraki 3. ve 8. aylarda işe dönmüş olan kadınların evde kalanlara göre daha iş yönelimli olduklarını bulmuşlardır. Bu bulguların yanı sıra annelerin, bebek bakımı, annelik ve işle ilgili kararlarını, sadece bebeğin doğumu yani bir bebek sahibi olmanın bile etkileyebileceği gösterilmiştir (Pungello ve Kurtz-Costes, 2000).

Çalışan gebe annelerin % 54’ünün mümkün olsa bebek doğduğunda zamanlarının hepsini bebekleriyle geçirmek istedikleri, % 42’sinin kısmen çalışmak ve sadece % 4’ünün tam zamanlı olarak işe dönmek istediği bulunmuştur (Pungello ve Kurtz-Costes, 2000). Bir başka araştırmada da eşin bakması ilk tercih, akrabasının ya da arkadaşın bakması ikinci tercih olarak görülmüş (Riley ve Glass, 2002) ancak her iki araştırmada da annelerin çoğunun bebeklerini gündüz bakımevine bıraktıkları bulunmuştur. Diğer araştırma bulguları da annelerin büyük bir çoğunluğunun doğumdan sonra mümkün olsa evde olmak istediklerini göstermiştir (Burris, 1991; Pence ve Goelman, 1987).

Annenin bebeğinin bakımına ilişkin kararının, zaman içinde annenin inançları ve çevresel sınırlamalar üzerinde de bir değişime yaratacağı öne sürülmüştür. Örneğin, anne bebeğine annesinin bakması yönünde bir karar almışsa kontrolünde olan çevresel faktörleri değiştirerek evini annesinin evine yakın bir yere taşıyabilmekte ya da bebeğe birlikte bakmaya karar veren eşler çalışma saatlerini buna göre ayarlamaktadırlar (Pungello ve Kurtz-Costes, 1999). Nitekim Türkiye’de kentli bir grup çalışan anne bebek doğduktan sonra kontrolünde olan çevresel koşulları bebeği için seçtiği bakım tarzı nedeniyle değiştirdiğini, % 38’i aile büyüğünün yanlarına yerleştiğini, % 19’u bebeğe

bakacak akrabasının yanına taşındıklarını bildirmiştir (Sayıl, Güre ve Uçanok, 2005). Eğer anneler, kendi kontrolünde olmayan çevresel sınırlamalar sonucu bir seçime gitmişlerse bu durumda da inançlarını değiştirebilmektedirler. Örneğin, para kazanmak ya da çalışmak zorunda olduğu için bebeğini bakıcıya bırakan bir anne bebeğe mutlaka annenin bakması gerektiği yönündeki inancını değiştirmektedir (Pungello ve Kurtz-Costes, 2000).

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de çalışan kentli kadın örneklemini üzerinde annenin demografik ve çevresel özellikleri, bebek bakımı ve çalışmayla ilgili inançları ve annenin doğumdan sonra işe geri dönme süresiyle ilgili kararları arasındaki ilişkileri, kuramsal modelin öngördüğü ileriye dönük etkiler bağlamında incelemektir. Ancak bu çalışmada çocuğun özelliklerine yer verilmemiştir. Çocuğun mizaç ya da herhangi bir engellilik durumunun üç yaşından sonraki bakım kararlarında daha etkili bir rol oynadığı, dokuz aylıktan daha küçük bebeklerin bakımıyla ilgili kararlarda aşırı uçlarda yer almadıkça bebeğin özelliklerinin çok da belirleyici olmadığı öne sürülmüştür (Melhuish ve ark., 1991).

Türkiye İstatistik Kurumu Ocak 2007 verilerine göre Türkiye genelinde lise mezunu kadınların % 32.1’i ve yükseköğretim mezunu kadınların da % 71’i çalışmaktadır (http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=544). Bir rapora göre çalışan kentli kadınların % 32.6’sının 6 yaşın altında çocuğu vardır ve bu kadınların % 34 kadarı çocuklarına yarı zamanlı çalışarak kendisi bakmaktadır. Annelerin sadece % 2.9’u çocukları doğduktan sonra işlerine ara vermişlerdir. Çocukların % 8.9’u kurumda diğerleri ise başta büyükanneler olmak üzere akrabalar ya da büyük kardeşler tarafından bakılmaktadır (TNSA-2003). Türkiye’de çalışan annelerin iş gücüne katılımı, bununla ilgili olarak iş ve aile yaşamında karşılaşılan sorunlar, çalışan annenin gereksinimleri, yaşanan rol çatışmaları ve aile üyelerinin annenin çalışmasına ilişkin değerlendirmeleri gibi konuya ekonomik, sosyolojik ve psikolojik açılardan yaklaşan araştırmalar (Akçam, 1996; Akfırat, 1995; Eker, 1999; Ekmekçiler, 1999; Gezici, 2002) mevcut olmakla birlikte anneliğe geçiş sürecini, bu süreçteki en önemli karar olan bebeğin nerede ve kim tarafından bakılacağına ilişkin kararı etkileyen faktörleri ileriye dönük olarak ele alan bir çalışmaya taramalar çerçevesinde rastlanmamıştır. Ayrıca bu nitelikte çalışmaların sayısı uluslararası literatürde de oldukça sınırlıdır (bkz., Pungello ve Kurtz-Costes, 1999).

Bu araştırma, anneliğe geçiş sürecinde kısa süreli boylamsal ölçümlerle annenin doğum sonrasındaki kararları üzerinde etkili olduğu varsayılan değişkenleri doğumöncesi dönemde ölçerek gerçek etkileri ortaya

koyma amacı taşımaktadır. Bu araştırma, kentli orta sınıf çalışan annelerle ilgili olarak geliştirilecek doğum sonrası izin ve bakım politikalarına da katkı sağlayabilme potansiyelindedir. Araştırmanın model çerçevesinde oluşturulan ilk denencesinde modeldeki doğrudan ve dolaylı (aracı) etkiler, ikinci denencede boylamsal modelde öngörülen geriye doğru etkiler ve son denencede de düzenleyici etkiler ele alınmıştır:

1. Annenin “demografik özellikleri” (yaş, eğitim ve gelir düzeyi) “çevresel sınırlandırıcılar” (annenin iş koşulları ve bebeğini baktırma konusundaki seçenekleri) ve “annenin inanç ve tutumları” (annelikle ve işiyle ilgili) üzerinde *doğrudan* etkilidir. Çevresel sınırlandırıcılar ile annenin inanç/tutumları da “annenin davranışı” (doğumdan sonra işe geri dönme süresi) üzerinde *doğrudan* etkilidir. Annenin demografik özellikleri bu yapılar üzerinden annenin davranışını *dolaylı* olarak etkilemektedir. Ayrıca çevresel sınırlandırıcılar da annenin inanç ve tutumları üzerinde etkilidir.

2. Annenin, bebeğin doğumundan sonra bebeğe kimin nerede bakacağıyla ilgili seçimi onun inanç ve tutumları ile kontrolündeki çevresel sınırlandırıcılar üzerinde etkilidir. Bir başka deyişle annenin inanç ve tutumları, yaptığı seçime bağlı olarak doğumdan önceki görüşmeden doğumdan sonraki görüşmeye değişebilir.

3. Annenin para kazanmak için çalışmak zorunda olması (kontrolünde olmayan çevresel sınırlandırıcı), bebeğine kim tarafından bakılması gerektiği konusundaki tercih ve inançları ile bebeğin bakımı konusunda yaptığı seçim arasında düzenleyici (moderater) rol oynamaktadır. Örneğin para kazanmak için çalışmak zorunda olduğunu bildiren anneler, bebeğe kendileri bakmayı tercih etseler bile başkasına baktırmak zorundadırlar ve yine bu anneler, seçimlerini değiştiremeyecekleri için inançlarını değiştirebilirler.

Yöntem

Örneklem

Araştırmaya yaşları 19 ile 41 arasında değişen ($Ort. = 28.77$, $S = 3.86$) toplam 200 gebe kadın katılmıştır (bkz., Tablo 1). Katılımcıların seçiminde evli, çalışıyor ve ilk çocuğuna hamile olma koşulu aranmıştır. Örneklemi, 2002 Ağustos ve Aralık ayları boyunca Ankara’da Hacettepe ve Ankara Üniversitesi Hastanelerine, özel sağlık kuruluşlarına ve muayenehanelere gebelik takibi için gelenler oluşturmuştur. Örneklem farklı eğitim düzeylerini ve çeşitli meslek gruplarını temsil etmesine dikkat edilmiştir. Katılımcıların % 19.5’i ortaokul ve lise % 65.5’i yüksekokul ve üniversite, % 8.5’i yüksek lisans ve % 6.5’i doktora düzeyinde eğitim görmüştür.

Tablo 1. Örneklemen Demografik Özellikleri

Değişken	Ort. (S)	N	%
Yaş	28.77 (3.86)	200	
Gebelik (ay olarak)	5.47 (2.29)	200	
Ankara'da yaşama süresi (yıl)	18.03 (10.78)	200	
Evlilik yılı	4.02 (2.32)	178	
Gelir*	3.07 (1.14)	198	
Anne gelir	658 Milyon	186	
Eğitim			
Lise		39	19.5
Yüksekokul ve Üniversite		131	65.5
Lisansüstü		17	8.5
Doktora		13	6.5

*Ailenin toplam aylık geliri 7 dereceli ölçek üzerinden değerlendirilmiştir.

Örneklem mesleki dağılım açısından incelendiğinde, % 23'ü öğretmen, % 20'si memur, % 8.5'i hemşire, % 7.5'i doktor, % 5'i bankacı, % 5'i mühendis, % 3.5'i polis, % 3.5'i araştırma görevlisi ve öğretim görevlisi, % 3'ü bilgisayar programcısı ve geriye kalan % 21'i ise biyolog, diyetisyen, cilt uzmanı, endüstri tasarımcısı, sağlık teknisyeni, TV üreticisi, sosyolog, mütercim-tercüman, laborant gibi mesleklerden oluşmaktadır. Katılımcıların ailelerinin aylık toplam gelirleri ortalama olarak 1000-1500 TL aralığındadır.

Araştırmanın ikinci aşamasında toplam 182 anneye ulaşılmıştır. İkinci görüşmesi yapılamayan 18 kadından 4'ü düşük yapmış, 2 tanesi araştırmaya devam etmek istememiş, 12'sine adres ve telefon değişikliği nedeniyle ulaşılamamıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırma esasen kapsamlı bir projenin bir kısmını oluşturmaktadır ve proje kapsamında veri toplama aracı olarak Pungello (1999) tarafından geliştirilen ve modelin bileşenlerini ölçmeyi amaçlayan yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme formları kullanılmıştır. Sorular Türkçe'ye çevrilmiş ve görüşme formlarındaki bazı ifadeler Türkiye'deki koşullara uygun biçimde değiştirilmiş veya yenileri eklenmiştir. İlk ve ikinci görüşme formlarında yer alan ve sadece bu araştırma kapsamında ele alınan değişkenleri ölçmeye yönelik görüşme soruları Tablo 2'de verilmiştir.

İşlem

Araştırma birinci ve ikinci görüşme olmak üzere

iki ayrı aşamadan oluşmuştur. İlk aşamada, anne adayları araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve araştırmaya katılmayı kabul edenlerle görüşmeler yürütülmüştür. Araştırmanın birinci görüşmesi anne adaylarıyla gebeliğin 2. ile 9. ayları arasında ($Ort. = 5.5$ ay, $S = 2.29$) hastanelerde, doğumevlerinde ve özel doğum kliniklerinde yapılmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasında annelerin işyerleri ya da evleri telefonla aranarak randevu alınmış ve görüşmeler katılımcıların isteğine bağlı olarak işyerlerinde ya da evlerinde gerçekleştirilmiştir. Annelerle bebeğin doğumundan sonraki 4. ile 11. aylar arasında ($Ort. = 6.5$ ay, $S = 1.5$) görüşülmüştür. Her iki görüşme de, ikinci ve üçüncü araştırmacılar tarafından her bir katılımcıyla bireysel olarak yürütülmüş ve yaklaşık 40 ile 50 dakika arasında sürmüştür. İkinci görüşmede adres değişikliği olan 22 anneye görüşme formu, iletişime geçilerek kargoyla gönderilmiştir.

Bulgular

Betimleyici İstatistikler

Annelerin bebeklerinin bakılması konusunda gebelik dönemindeki tercihleri ile doğum sonrasında aynı konuda aldıkları kararlar yani yaptıkları seçimler Tablo 3'te gösterilmiştir. İlk görüşmede bebeğine kendi bakmayı tercih edenler ile başkasına baktırmayı (bakıcı, akraba, kreş) tercih eden annelerin bebek doğduktan sonra bebek bakımıyla ilgili seçimleri anlamlı olarak farklılaşmamıştır (bkz., Tablo 3). Ancak hem bebeğine kendi bakan ($\chi^2 = 11.84$, $p < .001$) hem de başkasına baktıran ($\chi^2 = 9.15$, $p < .002$) anneler arasında ilk

Tablo 2. İlk (doğum öncesi) ve Son (doğum sonrası) Görüşmede Yer Alan Sorular

Demografik Özellikler (Sadece ilk görüşmede sorulmuştur) Yaş, eğitim düzeyi, ailenin geliri, annenin geliri	Her İki Görüşmede Ortak Olan Sorular
<p>“Ekonomik olarak çalışmaktan başka seçeneğiniz olmadığını mı düşünüyorsunuz? İanı para kazanmak için çalışmak zorunda mısınız?” (Evet Hayır)</p> <p>“Günlük çalışma saatleriniz ne kadar esnek?” (1-hiç, 5-çok)</p> <p>“İşverinizi ve çalışma koşullarınızı dikkate aldığınızda işinizi istediğiniz zaman bırakma ve geri dönme veya geri döndüğünüzde hala mesleki hedeflerinize ulaşma konusunda esnekliğiniz var mı?” (1-hiç, 5-çok)</p> <p>Uzun Vadeli Mesleki Hedeflerde Esneklik</p> <p>Bebek Bakım Seçeneği</p> <p>“Bebğinizin bakılması konusunda ne kadar seçeneğiniz olduğunu düşünüyorsunuz?” (1-çok az seçeneğim var, 5-çok seçeneğim var)</p> <p>Seçeneklerin Niheliği</p> <p>“Seçeneklerinizin niteliği hakkında ne düşünüyorsunuz?” (1-Hiçbiri iyi değil, 5-Hepsi iyi)</p> <p>Bebek Bakımı ve Çalışmayla İlgili İnançlar (Annenin İnançları)</p> <p>Annenin Çalışmaya Yönelik Genel Tutumu</p> <p>“Bebegi olan anneler evde kalmalı ve çalışmamalıdır” “Bebegi olan annenin çalışmasında sakınca yoktur” (1-hiç katılmıyorum, 5- tamamen katılıyorum)</p> <p>Annenin İşine Yönelik Tutumu</p> <p>“Mesleğinizi ya da işinizi ne kadar seviyorsunuz ya da ne kadar bağlısınız?” (1-hiç, 5-çok)</p> <p>Annenin Ev İş. Tercihli</p> <p>“Eğer yaşamınızı istediğiniz şekilde planlayabiliyorsanız hangisini tercih ederdiniz?” (1-bitün gün evde olmayı, 2-yarı zamanlı çalışmayı, 3-tüm gün çalışmayı)</p> <p>Araçsal İnançlar: Bebeğe bakımının bakımının bebek ve anne üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri</p> <p>“Sizin dışınızda başka birisinin bebeğe bakımının bebeğin/sizin üzerinde olumlu/olumsuz etkileri olabileceğini düşünüyor musunuz?” (Evet Hayır) Pekli bu olumlu/olumsuz etkiler neler olabilir?”</p>	<p>Çevresel Sınırlarılar Gelir Düzeyindeki Sınırlamalar</p> <p>“Eğer çalışmaya başladığınızda bebeğe şu anda kim bakıyor?” (anne-baba, evde akrabalar, evde bakıcı, akrabasının evi, bakıcının evi, kreş)</p> <p>Doğum Öncesi Görüşme</p> <p>Annenin Planı (İşe Geri Dönme Stratejisiyle İlgili)</p> <p>“Bebeğin bakılması konusunda doğumdan ne kadar süre sonra bir düzenleme yapmak zorundasınız?” (1-iki aydan daha kısa sürede, 5- süre sınırlanması yok)</p> <p>Bebek Bakım Tercihli</p> <p>“Bebğinizin bakımı için aşağıdaki seçeneklerden hangisi ilk tercihiniz olurdu?” (anne-baba, evde akrabalar, evde bakıcı, akrabasının evi, bakıcının evi, kreş)</p> <p>Doğum Sonrası Görüşme</p> <p>Annenin Davranışı (İşe Geri Dönme Stratejisi)</p> <p>“Doğumdan ne kadar süre sonra işe başladınız?” (..... ay)</p> <p>“Eğer henüz çalışmaya başlamadıysanız ne zaman çalışmaya başlayacaksınız?”</p> <p>(1-dört ay ile bir yıl arasında, 2-bebek bir yaşında olduktan sonra, 3- bir ile üç yaş arasında, 4- üç yaşından sonra, 5- diğer)</p> <p>Bebek Bakım Seçimi</p> <p>“Eğer çalışmaya başladıysanız bebeğe şu anda kim bakıyor?” (anne-baba, evde akrabalar, evde bakıcı, akrabasının evi, bakıcının evi, kreş)</p>

görüşmede bebeklerine kendileri bakmayı tercih edenlerin oranı daha yüksektir. Anne adaylarının % 37'si mümkün olsa bebek doğduğunda zamanlarının hepsini evde bebekle geçirmek, % 57'si kısmen işte olmak ve % 6'sı da tüm gün işte olmak istediklerini belirtmişlerdir.

İlk görüşmede anne adaylarına doğumdan ne kadar süre sonra bebeklerini baktıracak bir yer ya da bakıcı aramak zorunda oldukları sorulduğunda anne adaylarının % 7.5'i ilk iki ay içinde, % 16.5'i 2-3 ay arasında, % 28'i 3-6 ay arasında, % 41.5'i 6-9 ay arasında ve % 6.5'i de süre sınırlaması yok seçeneğini belirtmiştir. Bebeğin bakımı için doğumdan sonraki iki ay içinde bir düzenleme yapması gerektiğini bildiren 15 anneden 14'ü para kazanmak zorunda olduğunu belirtirken; bebeğin bakımı için bir düzenleme yapmasında zaman sınırlaması olmadığını bildiren 13 anneden sadece 3'ü para kazanmak için çalışmak zorundadır. Doğumdan sonra annelere ne zaman çalışmaya başladıkları ya da başlayacakları sorulduğunda; annelerin % 58.3'ü çalışmaya başladıklarını, % 20.3'ü bebek altı ay ile 1 yaş arasında iken, % 16.5'i bebek 1 yaşını doldurduktan sonra, % 3.8'i bebek 1 ile 3 yaş arasındayken ve % 1.1'i de bebek 3 yaşını doldurduktan sonra çalışmaya başlayacaklarını ifade etmişlerdir. Annelerin doğumdan önce ve doğumdan sonra bildirdikleri işe geri dönme süreleri arasındaki korelasyon anlamlıdır ($r = .36, p < .01$).

Modelin Doğrudan ve Dolaylı Etkilerinin Sınanması

Modelin sınanmasını içeren ve birinci hipotezde ifade edilen doğrudan ve dolaylı etkiler, LISREL 8.7 (Joreskog ve Sorbom, 1993) programı kullanılarak Yapısal Eşitlik Modeliyle sınanmıştır. Modelde yer alan değişkenler arasındaki korelasyonlar Tablo 4'de gösterilmiştir. Gerek temel ölçüm modeli, gerek daha sonraki modellerin yapılandırılmasında Kovaryans

Matris'leri ve en yüksek olasılık tahmini (maximum likelihood estimation) kullanılmıştır. Modelin veriye uyumu, temel olarak Kay-kare (χ^2) Uyum testi (Chi-Square Goodness of Fit), Uyum İyiliği İndeksleri (Goodness of Fit) ve Karşılaştırmalı Uyum İndeksleri'ne (Comparative Fit Indices) dayanmaktadır. Sınanan ölçüm modelinde dört gizil değişken yer almaktadır. Annenin demografik özelliklerine ilişkin gizil değişken yaş, eğitim düzeyi ve ailenin geliri olmak üzere üç gösterge ile temsil edilmektedir (faktör yükleri sırasıyla .39, .66 ve .63). Anneye ait çevresel sınırlandırıcılar uzun vadeli mesleki hedeflerdeki esneklik, çalışma saatlerinin esnekliği ve annenin bebek bakımı konusundaki seçenekleri olmak üzere üç göstergeyle (faktör yükleri sırasıyla .55, .52 ve .46); annenin inançları ise annenin çalışmasına yönelik genel tutum, ev ya da iş tercihi ve mesleğe bağlılık olmak üzere üç göstergeyle temsil edilmiştir (faktör yükleri sırasıyla .54, .74 ve .25). Modelde yer alan son gizil değişken ise annenin davranışdır ve ikinci görüşmede elde edilen annenin işe geri dönme süresi olarak tek bir göstergeyle ölçülmüştür.

Önerilen model, örneklemden elde edilen verilere yüksek düzeyde uygunluk gösteren sonuçlar vermiştir ($\chi^2(31, N = 180) = 46.08, p = .04, RMS = .05, GFI = .95, AGFI = .91, NNFI = .80, CFI = .86$. Her ne kadar χ^2 değeri gözlenen ve yordanan matrisler arasında anlamlı farklılığa işaret ediyorsa da, χ^2 :sd oranı önerilen oranın (3:1) oldukça altındadır. Bu sonuçlara göre, annenin demografik özellikleri, çevresel sınırlandırıcılar üzerinde etkili değilken annenin inançları üzerinde etkilidir (Yapısal Katsayı = .39, $t = 2.79, p < .01$). Annenin inançlarının ve çevresel sınırlandırıcıların ise annenin doğumdan sonra işe geri dönme süresi üzerindeki etkisi anlamlı değildir.

Tablo 3. Annelerin Doğum Öncesi ve Sonrasındaki Bebek Bakım Tercihleri ve Seçimleri

	Annelerin bebek bakım tercihleri		Annelerin bebek bakım seçimleri N = 182 (%)
	(Doğumdan önce) N = 200 (%)	(Doğumdan sonra) N = 182 (%)	
Kendisi	66.5	74	43.4
Evde bakıcı	7	8.8	11.5
Evde akraba	20	16	32.4
Bakıcının evi	0	0.5	3.8
Akrabanın evi	2	0.5	8.2
Kreş	4.5	0.5	0.5

Tablo 4. Araştırmada yer alan değişkenler arasındaki korelasyonlar

Değişken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Yaş	-														
2. Eğitim Düzeyi	.29**	-													
3. Ailenin Geliri	.23**	.40**	-												
4. Annenin Geliri	.27**	.32**	.69**	-											
5. Gelir Düzeyindeki Sınırlamalar	-.03	.15*	.27**	.15*	-										
6. Çalışma Saatlerinin Esnekliği	.01	.02	.07	.09	.09	-									
7. Uzun Vadeli Hedeflerdeki Esneklik	.13	-.01	.12	.06	.23**	.29**	-								
8. Bebek Bakım Seçeneği	.06	.06	.16*	.11	.19**	.26**	.23**	-							
9. Seçeneklerin Niteliği	.10	-.12	.02	.00	-.11	.06	.13	.30**	-						
10. Annenin Genel Tutumu	.00	.09	.12	.06	.07	.03	.04	-.04	.05	-					
11. Mesleğe Bağlılık	.10	.28**	.19**	.23**	.22**	.22**	.25**	.07	-.03	.09	-				
12. Ev x İş Tercihini	.01	.20**	.20**	.16*	.03	-.01	.09	-.10	-.08	.42**	.15*	-			
13. Olumlu Etki	.02	.13	.18*	.13	.14*	.09	.07	.15*	.08	.07	-.01	.11	-		
14. Olumsuz Etki	.00	.18*	-.04	-.04	-.03	-.14*	-.06	-.11	-.16*	-.05	.08	.05	.15*	-	
15. Annenin Planı	.08	.09	.23**	.03	.31**	.15	.27**	.16*	.16*	-.02	-.03	-.04	.06	-.14	-
16. Annenin Seçimi	-.03	-.07	-.05	-.14	.10	-.03	.15*	.02	.08	-.05	-.06	-.08	.10	-.09	.36**

* $p < .05$, ** $p < .01$

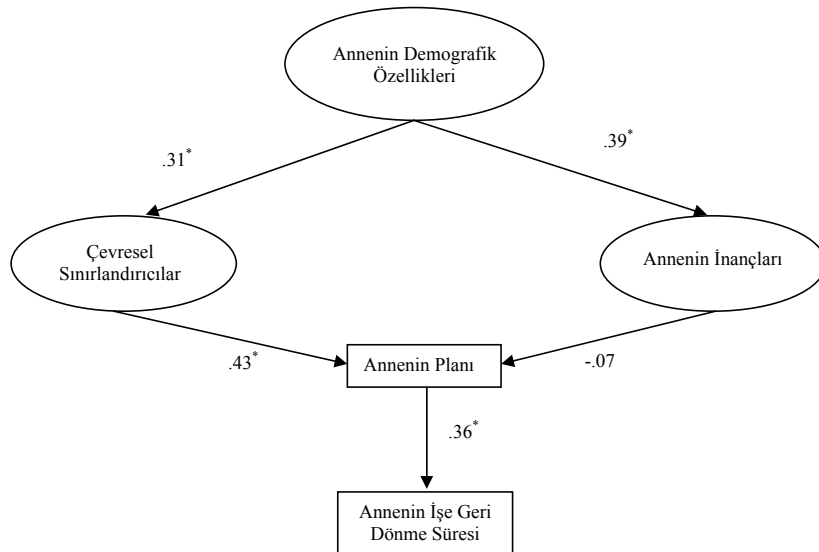
Not: Yapısal Eşitlik Modelinde yer alan değişkenler arasındaki korelasyonlar italik olarak gösterilmiştir.

Önerilen kuramsal model farklı bir kültürde sınındığı için bu model başlangıç model olarak kabul edilmiş ve değişkenler arası korelasyonlara ait matris incelenerek modelde bir değişikliğe gidilmiştir. Doğumöncesinde ölçülen çevresel ve demografik değişkenlerin yine doğumöncesinde ölçülen annenin doğumdan ne kadar süre sonra bebeğinin bakımı için bir düzenleme yapması gerektiğiyle ilgili yanıtları yani doğumöncesindeki planları, “annenin planı” olarak modele eklenmiştir. Betimsel istatistiklerde de belirtildiği gibi bu süre, doğum sonrasında ölçülen annenin işe geri dönme süresiyle de ilişkilidir. Bu modifikasyonu içeren analiz sonucunda modelin veriyle yine oldukça yüksek düzeyde uygunluk sağladığı ve öngörülen ilişkilerin çoğunu doğruladığı gözlenmiştir ($\chi^2(40, N = 180) = 56.86, p = .04, RMS = .05, GFI = .95, AGFI = .91, NNFI = .82, CFI = .87$).

Şekil 2’den izlenebileceği gibi, annenin demografik özellikleri, hem annenin inançları (Yapısal Katsayı = .39, $t = 2.61, p < .01$) hem de çevresel sınırlandırıcılar (Yapısal Katsayı = .31, $t = 2.30, p < .01$) üzerinde etkilidir. Annenin çevresel sınırlandırıcıları, annenin planı üzerinde etkili (Yapısal Katsayı = .43, $t = 3.73, p < .01$) iken annenin inançları, planları üzerinde etkili değildir. Annenin işe geri dönme süresi üzerinde annenin planının anlamlı düzeyde etkili olduğu (Yapısal Katsayı = .36, $t = 4.70, p < .01$) görülmüştür. Öngörülen dolaylı etkiler ise anlamlı değildir.

Geriyeye Doğru Etkilerin (Annenin Seçiminin Etkileri) Sınanması

İkinci denenceye göre, annenin kontrolündeki çevresel sınırlandırıcılar ve annenin inançlarında ilk görüşmeden son görüşmeye ya da tersi yönde ortaya çıkan değişmeler, annenin bebeğinin bakımıyla ilgili seçimine göre farklılaşacaktır. Annenin bebeğinin bakımı konusunda yaptığı seçim kategorik bir değişken olduğu için bu ilişkileri sınamak amacıyla varyans analizinden yararlanılmıştır. Bebeklerini baktırma konusundaki seçimlerine göre anneler üç gruba ayrılmıştır: Bebeğine kendisi bakan, aile büyüğüne baktıran ve bakıcıya baktıran anneler. Bu ayırım genellikle bebeğine kendileri bakan ve başkasına baktıran (parental-nonparental) anne babalar biçiminde yapılmakla birlikte bebeğe akrabasının bakması durumu, akrabaya para ödenmemesi nedeniyle farklılaşmaktadır ve bu nedenle üç grup oluşturulması daha uygun bulunmuştur. Annelerin inançları ve çevresel sınırlamalara ilişkin ilk görüşme ve son görüşmeden aldıkları puanlara 3 (annenin seçimi: kendi, akraba, bakıcı) x 2 (ilk görüşme-son görüşme) faktörlü ve son faktörde tekrar ölçümlü MANCOVA uygulanmıştır. Annenin inançları olarak, annenin çalışmasına yönelik tutumu, mesleğine bağlılığı, eve karşı işte olma tercihi ve bebeğe anne-babanın bakması yönündeki tercihi alınmıştır. Annenin araçsal inançları olarak, bebeğe başkasının bakmasının, anne tarafından dile getirilen, bebek ve anne üzerindeki olumlu ve olum-

Şekil 2. Yapısal Model

suz etkilerinin sayısı kullanılmıştır. Uzun vadeli mesleki hedeflerdeki esneklik, bakım seçeneklerinin sayısı ve bakım seçeneklerinin niteliği ise çevresel sınırlandırıcıları oluşturmuştur. Ailenin gelir düzeyi kovaryans değişkeni olarak alınmıştır. Bulgular, aile gelirinin temel etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir; $F_{9,154} = 2.14, p < .05, \eta^2 = .11$. Annelerin bebeklerinin bakımı konusundaki seçimlerinin yani bebeğe kimin baktığının ($F_{18,308} = 2.05, p < .01, \eta^2 = .11$) ve görüşmenin ilk ya da son görüşme olmasının ($F_{9,154} = 2.12, p < .05, \eta^2 = .11$) temel etkilerinin de anlamlı olduğu görülmüştür. Etkileşim etkisi gözlenmediği için yordama doğrulanmamış; ilk görüşmeden son görüşmeye öngörülen değişkenler üzerinde annenin seçimine göre farklılaşan bir değişme gözlenmemiştir. Tek yönlü ANCOVA bulguları, annenin seçiminin, *uzun vadeli mesleki hedeflerdeki esneklik* ($F_{2,162} = 4.02, p < .05, \eta^2 = .05$) ve *bakım seçeneklerinin niteliği* ($F_{2,162} = 5.06, p < .01, \eta^2 = .06$) üzerinde anlamlı etkileri olduğunu göstermektedir. Annenin seçiminin, *mesleğe bağlılık* ($F_{2,162} = 2.74, p < .068, \eta^2 = .03$) üzerinde ise marjinal düzeyde anlamlı etkisi olduğu görülmektedir. Tukey testi kullanılarak yapılan çoklu karşılaştırmalara göre, bebeğine kendisi bakan anneler, uzun vadeli mesleki hedeflerine ulaşmada ($Ort. = 2.73$) bebeğini aile büyüğüne baktıran annelerden ($Ort. = 2.22$) daha fazla esnekliğe sahiptir. Ayrıca bebeğini aile büyüğüne baktıran anneler ($Ort. = 3.37$) bakım seçeneklerinin niteliğini hem kendisi bakan ($Ort. = 2.83$) hem de bakıcıya baktıran ($Ort. = 2.90$) annelerden daha olumlu değerlendirmiştir. Ayrıca bebeğini bakıcıya baktıran annelerin ($Ort. = 3.94$) mesleklerine bağlılığı kendileri bakanlardan ($Ort. = 3.55$) daha yüksektir. İlk görüş-

meden son görüşmeye, olumsuz etki ($F_{1,162} = 4.68, p < .05, \eta^2 = .03$), uzun vadeli hedeflerde esneklik ($F_{1,162} = 5.39, p < .05, \eta^2 = .03$) ve bebeğin bakımı konusundaki tercihlerde ($F_{1,162} = 3.61, p < .059, \eta^2 = .02$) anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. İkili karşılaştırma sonuçlarına göre, annelerin olumsuz etki açısından son görüşme puanları ($Ort. = 1.58$), ilk görüşme puanlarından ($Ort. = 1.60$) daha düşüktür. Uzun vadeli hedeflerdeki esneklik ($Ort. = 2.76$) açısından ilk görüşmeden alınan puanlar, son görüşmeden alınan puanlardan ($Ort. = 2.22$) daha yüksektir. Annelerin, anne-baba bakımını tercih yönünde ilk görüşmeden aldıkları puanlar ($Ort. = 1.76$), son görüşmeden aldıkları puanlardan ($Ort. = 1.49$) daha yüksektir.

Bebeğine kendisi bakan, aile büyüğüne baktıran ve bakıcıya baktıran annelerin ailelerinin gelir düzeyleri karşılaştırıldığında bebeğini bakıcıya baktıran ($Ort. = 3.38$) ailelerin gelir düzeyleri, akrabaya baktıran ($Ort. = 2.81$) ailelere göre daha yüksektir; $F_{2,178} = 3.48, p < .05, \eta^2 = .04$.

Çevresel Sınırlandırıcının Düzenleyici Rolü

Son denenceye göre, annenin para kazanmak için çalışmak zorunda olması en belirgin çevresel sınırlandırıcıdır ve annenin bebeğini baktırma konusundaki seçimi üzerinde tercih ve inançların etkilerini düzenleyici rol oynayabilir. Bu denenceyi sınamak için ilk görüşmedeki bildirimlere göre para kazanmak için çalışmak zorunda olanlar ($n = 133$) ve olmayanlardan ($n = 47$) iki ayrı grup oluşturulmuş ve bebeğine kendi bakan, akrabaya baktıran ve bakıcıya baktıran annelerin inanç ve tutumları açısından farklılaşıp farklılaşmadığını görmek için grupların her birine ayrı ayrı

Tablo 5. Para Kazanmak için Çalışmak Zorunda Olan ve Olmayan Annelerin Bakım Konusundaki Tercihleri ile Seçimleri Arasındaki İlişkiler

Bebek bakım tercihi (I. Görüşme)	Bebek Bakım Seçimi (II. Görüşme)	
	Başkası	Kendisi
Para kazanmak için çalışmak zorunda olmayanlar		
Kendisi	14	14
Başkası	10	10
Toplam	24 (% 13.26)	24 (% 13.26)
Para kazanmak için çalışmak zorunda olanlar		
Kendisi	54	39
Başkası	27	13
Toplam	81 (% 44.75)	52 (% 28.72)

MANOVA yapılmıştır. Bağımlı ölçümler, *olumlu etki sayısı, olumsuz etki sayısı, annenin işe bağlılığı, annenin çalışmaya ilişkin tutumu ile ev-iş tercihidir*. Bulgular, para kazanmak için çalışmak zorunda olan ve olmayan annelerde annenin seçimi ile inançları arasında anlamlı ilişkiler ortaya koymamıştır. Oysa denenceye göre para kazanmak zorunda olmadığını belirten annelerin seçiminde inançların rolü beklenirken, para kazanmak zorunda olan annelerin seçiminde çevresel sınırlandırıcı (para kazanmak için çalışmak zorunda olma) baskın olduğu için annenin inançlarının rolü beklenmemekte; belki de annelerin zorunlu seçimleri doğrultusunda inançlarını değiştirecekleri öngörülmektedir.

Para kazanmak için çalışmak zorunda olan ve olmayan annelerin bebek bakım tercih ve seçimleri arasındaki ilişkiler ise Kay-kare testiyle analiz edilmiştir. Ne çalışmak zorunda olan ne de olmayan annelerin bebek bakım tercihleriyle seçimleri arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Özellikle para kazanmak için çalışmak zorunda olmayan annelerin yaptıkları seçimin tercihleri doğrultusunda olacağı beklenmekle birlikte böyle bir sonuç elde edilmemiştir (bkz., Tablo 5). Ancak, para kazanmak için çalışmak zorunda olduğunu belirten anneler arasında çalışmaya başlayıp bebeğini başkasına baktıran annelerin oranı ($n = 81$, % 44.75) kendisi bakan annelerin oranından ($n = 52$, % 28.72) anlamlı olarak fazladır ($\chi^2 = 7.23$, $p < .01$). Para kazanmak için çalışmak zorunda olmadığını belirten annelerin ise seçtikleri bakım türleri (kendi-başkası) arasında anlamlı bir farklılık yoktur. İstatistiksel anlamlılığa ulaşmamakla birlikte bilgi verici olan bir bulgu, para kazanmak için çalışmak zorunda olduğunu bildiren anne grubunda bebeğine kendi bakan annelerin ($Ort. = 593$ YTL) gelir düzeyinin, bakıcıya baktırana ($Ort. = 762$ YTL) göre daha düşük olmasıdır ($p = .056$). Para kazanmak için çalışmak zorunda olmayan ancak farklı bakımları seçen annelerin gelirleri ise birbirinden farklı değildir.

Tartışma

Betimsel istatistiklere göre annelerin çoğunluğunun bebekleri için anne bakımını ya da aile içi bakımı tercih etmeleri, pek çok farklı kültürde belirtilen istek ve tercihlerle uyumludur (Caruso, 1992; Pungello ve Kurtz-Costes, 2000; Richter, 1997; Riley ve Glass, 2002). Annelerin evde olmaya karşı işte olmaya yönelik tercihlerinde ise kısmen işte olmayı çoğunlukla tercih etmeleri de Amerikalı annelerin tercihleriyle benzeşmektedir (Pungello ve Kurtz-Costes, 2000).

Modele, annenin doğumdan ne kadar süre sonra bebeğin bakımı konusunda bir düzenleme yapacağıyla ilgili ilk görüşmedeki planları eklendiğinde annenin demografik özellikleri ile inançları arasında varolan

ilişki yeni modelde de korunmuş ve ayrıca çevresel sınırlandırıcılar da hem demografik özelliklerle hem de annenin doğum sonrasına ilişkin planları ile ilişkili bulunmuştur. Annenin işe geri dönmeyle ilgili doğum öncesi planları, yaklaşık bir yıl sonra ölçülen annenin işe geri dönme süresi üzerinde etkilidir. Çevresel sınırlandırıcılar ile annenin inançları ve annenin inançları ile planları arasında ise anlamlı ilişkiler bulunmamıştır.

Modelde doğrulanan ilişkiler ve ilgili korelasyonlar dikkate alındığında, ailenin geliri arttıkça, annenin bebeği baktırma konusunda daha fazla seçenek bildirdiği ve bu durumun işe geri dönme planında etkili olduğu görülmektedir. Anne, bebeğini baktırma konusunda ne kadar çok ve nitelikli seçeneğe ve uzun vadeli mesleki hedeflerine ulaşma konusunda ne kadar esnekliğe sahipse işe geri dönmeyle ilgili planlarında zaman açısından o kadar rahat davranabilmektedir. Ayrıca ailenin geliri ve annenin eğitim düzeyi arttıkça annenin işte olmayla ilgili olumlu tutumları ve işe bağlılığının artmakta olduğu ancak annenin bu inançlarının işe geri dönmeyle ilgili planlarını etkilemediği görülmektedir. Anneler doğum sonrasında doğum öncesindeki planları doğrultusunda işlerine geri dönmektedirler. Araştırmada kuramsal bir model sınanmış ve gizil değişkenler temelinde doğrulanmış olmakla birlikte gösterge değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde demografik özellikler açısından sadece ailenin gelirinin bakım seçeneklerinin sayısı ile ilişkili olduğu görülmektedir. Diğer yandan çevresel sınırlandırıcıların tümü annenin işe geri dönme planıyla ilişkilidir. Dolayısıyla annenin doğumdan sonra işe geri dönmeyle ilgili planları üzerinde annenin mesleki hedeflerine ulaşmadaki ve çalışma saatlerindeki esneklik gibi çevresel sınırlandırıcılar, annenin gelir ve eğitim düzeyinden bağımsız olarak rol oynamaktadır. Demografik özellikler açısından daha heterojen ve daha büyük örneklem üzerinde modelin sınanması, annenin yaşı ve eğitim düzeyi gibi değişkenlerin annenin iç (inançları) ve dış (çevresel) sınırlandırıcıları üzerindeki etkisini ve bu ikisi arasındaki ilişkileri düzenlemede annenin davranışlarının rolünü kavramada daha açıklayıcı bilgiler verebilecektir.

Annelerin demografik özelliklerinin, annenin inançları üzerinden ve annenin inançlarının doğrudan annenin planlarını etkilememesinin ve inançların çevresel sınırlandırıcılarla ilişkisiz olmasının bazı olası nedenleri sıralanabilir. Annelerin çok büyük bir kısmı bebeklerine kendileri bakmak istemekte ancak bu tercihte görece düşük gelir ve eğitim grubundan anneler için geleneksel tutum belirleyici olabilirken (Hock, Gnezda ve McBride, 1984); gelir ve eğitimi yüksek anneler için son yıllarda önem kazanan güvenli anne-bebek ilişkisi (Belsky, 1990) rol oynayabilir. Aynı

zamanda annenin hem ev yerine işte olma tercihi hem de çalışmayla ilgili tutumları olumlu ve yüksektir. Üstelik farklı bakım seçeneklerini seçen anneler arasında bu açıdan anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Bu durum, eğitilmiş ve çalışan annelerin bebek bakımı ve çalışmaya yönelik tutumlarının benzer olduğunu ve annelerin bebeklerine kendileri bakmak istemelerine rağmen çevresel sınırlandırıcıları dikkate alarak işe ne zaman geri döneceklerine karar verdiklerini göstermektedir.

Modelde öngörülen ve ikinci denencede ele alınan geriye doğru etkiler, annenin doğumdan sonra, bebek bakımıyla ilgili olarak yaptığı seçimin, onun inançları ve tercihlerini etkileyeceği yönündedir. Kuramsal modele göre, içsel sınırlandırıcılar olarak annenin doğum öncesindeki görüşmede ölçülen inançları ve bebeğe başkasının bakmasıyla ilgili araçsal inançları doğum sonrasında bebeğine kimin bakacağıyla ilgili olarak yapmış olduğu seçime göre değişecektir. Ancak bunu doğrulayacak biçimde annenin gebeyken gerçekleşen ilk görüşmeden doğum sonrasındaki görüşmeye gösterdiği değişme, bebek bakımı konusundaki seçimine bağlı olarak ortaya çıkmamıştır. Öyle anlaşılmaktadır ki anneler, kısmen bebek sahibi olmuş oldukları için yani bebeğin bakılması konusundaki kararlarından bağımsız olarak doğum sonrasında öncesine göre iş ve annelikle ilgili bazı düşüncelerini değiştirmekte; ancak bebek bakımı konusunda bir seçim yaparken çevresel koşulları ile inançlarını birlikte dikkate alarak hareket ediyor görünmemektedirler. Amerikalı annelerin inançları bir ölçüde bebeğin doğumundan etkilenmekle birlikte anneler seçim kararlarında iç ve dış sınırlandırıcıları birlikte dikkate almaktadırlar (Pungello ve Kurtz-Costes, 2000). Örneklemimizde kültürel bir farklılık olarak anne ve babaların kararlarına ailelerin de karışmaları rol oynamış olabilir. Öyle ki annelerin % 83.7'si aile büyüklerinin bu konudaki kararlarına karışmalarından az ya da çok rahatsızlık duyduklarını bildirmişlerdir.

Anneler, doğum sonrasındaki görüşmede (son görüşme) doğum öncesine göre (ilk görüşme) bebeğe başkasının bakmış olmasının bebek üzerindeki olumsuz etkilerini daha az sayıda belirtmişler; ayrıca ilk görüşmede bebeğe anne-babanın bakması yönünde tercih belirtirken doğum sonrasında bu tercihlerini başkasının bakması yönüne doğru esnetmişlerdir. Bu bulgulara annelerin bebekle yaklaşık 6 aylık bir deneyimleri yol açmış olabilir. Bebek bakımında deneyim kazandıktan belki de korktukları kadar zor olmadığını görmüş ve inançlarını değiştirmiş olabilirler. Annelerin doğumdan önce, doğum sonrasındaki görüşmeye göre mesleki hedeflerine ulaşmada daha fazla esneklik belirtmeleri, bir yandan bebeğin ve bakımının getirdiği yoğun ve farklı taleplerin annede meslekte geri kaldığı-

la ilgili kaygılar uyandırmasına (görüşmeler sırasında bazı anneler tarafından açıkça dile getirilmiştir), diğer yandan da annenin önceliklerinin değişmiş olabileceğine işaret edebilir. Bebeğine kendisi bakan annelerin uzun vadeli mesleki hedeflerine ulaşmada akrabaya baktıranlara göre daha fazla esnekliğe sahip olması ise modeli desteklemektedir. Bebeğini akrabaya baktıran anneler, kendisi ya da bakıcının baktığı duruma göre bu seçeneği daha nitelikli bir seçenek olarak değerlendirmektedirler. Anlaşılan seçeneklerini niteliksiz bulan anneler, bazı araştırma bulgularıyla tutarlı biçimde bebeklerine kendileri bakmakta bu mümkün değilse bakıcıyı tercih etmekte fakat yine de bu seçeneği niteliksiz bulmaktadırlar (Chen ve ark., 2000; Riley ve Glass, 2002). Ülkemizde de anneler bakıcıları niteliksiz bulmakta ve bunda bakıcıların bir sertifika eğitiminden bile geçmiyor olması önemli görünmektedir (Sayıl, Güre ve Uçanok, 2005).

Model çerçevesinde sınanan son hipotez bebeğin bakımıyla ilgili tercih ve seçim arasında çevresel sınırlandırıcıların düzenleyici (moderator) bir rol oynadığıdır. Bu denenceyle ilgili olarak para kazanmak için çalışmak zorunda olan ve bebeğini başkasına baktıran anneler üzerinde inançların ve tercihlerin çok güçlü bir etkiye sahip olmayacağı dolayısıyla bu annelerin tercihleri ve seçimleri arasında çok fazla bir uyuma beklenmezken; para kazanmak zorunda olmayan annelerin bebeklerine kendileri bakma yönündeki tercihlerini büyük ölçüde uygulayacakları beklenmiştir. Ancak bulgular, Amerikalı annelerin tercih-seçim uyusmalarına benzer sonuçlar vermemiş, yordamayı doğrulamamıştır. Para kazanmak için çalışmak zorunda olmayıp bebeğine kendi bakmayı tercih eden annelerin çoğunluğu değil sadece yarısı kendisi bakmaktadır. Çalışmak zorunda olup işe geri dönen annelerin % 47'sinin, çalışmak zorunda olmayıp işe geri dönen annelerin de % 32'sinin bebeklerini akrabaya baktırmaları, annelerin bu yöndeki seçimlerinde bebeğe bakacak bir akrabasının olmasının ve bu seçeneği nitelikli bulmalarının önemli rol oynadığını düşündürmektedir. Ayrıca annelerin gelirinin dolayısıyla aileye katkısının düşük olması da akrabasının olmadığı koşulda anneyi bebeğe kendisinin bakması yönünde bir seçime yöneltmiş olabilir. Oysa ABD'de ailenin geçimi için çalışmak zorunda olan anneler, bebeğine kendisinin bakmasını tercih etseler bile daha ulaşılabilir olduğu için bakıcıya ya da kuruma baktırma yönünde karar vermektedirler (Pungello ve Kurtz-Costes, 2000). Ayrıca anneler, kontrollerinde olmayan bir sınırlama doğrultusunda seçim yapsalar bile bu seçim, onların inançları üzerinde bir değişme yaratmamıştır. Öyle görünmektedir ki anneler, diğer kültürlerde elde edilen sonuçlara benzer biçimde bebeklerine kendileri bakmayı tercih etmekte (Chen ve ark. 2000; Hofferth ve Wissoker, 1992; Lee

ve Keith, 1999; Noor, 1999); fakat bu tercihlerini gerçekleştirme aşamasında ekonomik sınırlılıklar, annenin işine ve annenin çalışmasına yönelik tutumu ve bir ölçüde de annenin nitelikli bulduğu dolayısıyla güvendiği bir akrabanın bebeğe bakabilecek olması değiştirebilmektedir. Para kazanmak için çalışmak zorunda olmayıp bebeğine kendi bakmayı tercih eden annelerin yarısının bebek doğduktan sonra işe geri dönerek bebeği, akraba öncelikli olmak üzere başkasına baktırmayı seçmeleri, annenin çalışmasına yönelik inançlarının da yüksek olmasıyla uyumlu biçimde annelerin çalışma yaşamını tercih ettiklerini göstermektedir. Ayrıca annelerin çalışmaya yönelik olumlu tutumları, bebeğe başkasının bakmasının bebek ve kendi üzerindeki olumsuz etkileriyle ilişkili olmadığı için, annenin kendi geliri yüksekse ve mesleki hedefleri varsa bu durum, işe geri dönme süresini kısaltıyor olabilir.

Bu araştırmanın ölçümlerinin ileriye dönük olması, etkilerin yönü açısından araştırmanın gücünü artırmakla birlikte ölçümlerin genellikle görüşme formundaki bir ya da iki soruyla belirlenmiş olması bir sınırlılıktır. Ayrıca ilgili sosyal politikalar açısından kentli ve belli bir eğitim düzeyinin üzerinde annelerin seçilmiş olması, araştırma örnekleminin demografik özellikler açısından oldukça homojen bir yapıda olmasını da beraberinde getirmektedir. Bu çalışmada babalardan ölçüm alınmamıştır. Ancak annelerden eşlerinin annenin/kadının çalışmasına yönelik tutumlarını da derecelemesi istenmiş ve ikisi arasında yüksek bir ilişki (.53) elde edilmiştir. Bununla birlikte babanın işini ya da ailesini ne kadar merkezi bir konumda gördüğü ve ilgili diğer konulardaki görüşü de bebeğin bakımıyla ya da annenin işe geri dönmesiyle ilgili kararlarda rol oynayabilir. Bu konuda anne baba ve ilgili tüm taraflardan bilgi sağlanması geliştirilecek sosyal politikalar için de gerekli olabilir.

Anneler, bebeklerine kendileri bakmak istemelerine; aynı zamanda annenin çalışmasına ve işine yönelik yüksek olumlu tutuma sahip olmalarına rağmen bebek bakımıyla ilgili seçimlerinde çevresel sınırlandırıcılar asıl rolü oynamaktadır. Bu durum, doğum sonrası izinle ilgili politikalar açısından dikkate alınması gereken noktalara işaret etmektedir. Araştırmalar, ailenin bebeğin doğumuyla birlikte ortaya çıkan yeni duruma uyumunu kolaylaştırmada ve anne babanın işle ilgili rollerindeki işlevselliğinde bakımın nitelikli olmasının, doğum sonrası izin süresinin ve çalışma saatlerinin önemli olduğunu göstermektedir (Feldman, Masalha ve Nadham, 2001). Nitekim bu araştırmanın bulguları da benzer faktörlerin önemine işaret etmektedir. Annenin uyumu ve psikolojik sağlığı için doğum sonrası izinlerin 12 haftadan daha az olmaması gerektiği yönünde bulgulara (Feldman,

Susman ve Zigler, 2004) paralel biçimde bu projede yer alan annelerin doğum sonrası izin süresi (genellikle 12 haftadan uzundur) annelerin depresif belirtileriyle ilişkili çıkmamıştır (Sayıl, Güre ve Uçanok, 2006). Bebeğe bakmaya gönüllü bir büyükannenin olduğu durumda annelerin bu seçeneği nitelikli bulup kullanıyor olmaları da kısa vadeli sosyal politika uygulamaları açısından dikkate alınması gereken bir noktadır. Uzun vadede ise gelecekteki anneye ve babaannelerin de çalışan kadın olma olasılıkları nedeniyle diğer bakım seçeneklerinin daha nitelikli duruma getirilmesini sağlayacak önlemler önemlidir. Anneye sağlanan doğum sonrası ücretli izin yanı sıra annenin çalışma koşullarının da annenin uyumuna destek sağlayacak kendisini zorlanmış hissetmeyecek biçimde iyileştirilmesi önemlidir; çünkü mesleki hedeflerine ulaşmada esnekliğini az bulan anne, çalışmaya ilgili tutumları da yüksekse işe daha kısa sürede geri dönmek istemektedir.

Sonuç olarak, annelerin bebek bakım seçimlerindeki en önemli sınırlamaların annenin işiyle ilgili koşullar ve gelir olduğu görülmektedir. Annenin ölçülen inanç ve tutumlarının annenin işe geri dönme planı, süresi ve bebeğe kimin bakacağıyla ilgili seçimi üzerinde etkili bulunmaması ilginçtir. Sadece annenin bir bebek sahibi olması bazı tercih ve inançlarda değişime yaratmaktadır. Ailenin geliri, uzun vadeli mesleki hedeflere ulaşmadaki esneklik ve bebek bakımı konusunda seçenek sıkıntısı olmaması, annenin çalışmaya başlama, dolayısıyla bebek için bir yer arama davranışını zaman açısından ötelemekte ya da kendisinin bakmasına olanak tanımaktadır. Diğer yandan annenin mesleki hedefleri için esnekliği yoksa ve geliri de yüksekse daha erken işe geri dönme eğilimi gösterebilmektedir. Annelerin bebeklerine kendileri ya da akrabanın bakmasında ekonomik sınırlılıklar rol oynamakla birlikte tüm anneler için nedenlerin ekonomik kaynaklı olmadığı öne sürülebilir. Modelde öngörüldüğü gibi annenin bebek bakımı için seçimi değil, bu davranıştan daha önce gerçekleşen bir bebek sahibi olma bazı tercih ve inançlarda değişime yaratmaktadır. Annelerin bebek bakımı konusundaki seçimlerinde ABD'deki annelerden farklı olarak inançlarının rolünün bulunmamasında annelerin yaklaşık % 40'ının neredeyse kendileri kadar nitelikli buldukları akraba bakımını seçmelerinin de rolü olabilir.

Kaynaklar

- Akçam, F. (1996). *Çalışan eşlerin, "kadının ev dışında çalışması" ile erkeklerin "ev dışında çalışan eşleri" ile ve çalışan kadınların "kendileri ile ilgili görüşleri"*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akfırat (Önal), F. (1995). *Çalışan ve çalışmayan kadınlarla eşlerinin nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri ve evlilik*

- doyumları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Belsky, J. (1990). Parental and nonparental child care and children's socioemotional development: A Decade in a review. *Journal of Marriage and the Family*, 52(4), 885-903.
- Brandon, P. D. (1999). Income-pooling arrangements, economic constraints, and married mothers' child care choices. *Journal of Family Issues*, 20(3), 350-370.
- Burris, B. H. (1991). Employed mothers: The impact of class and marital status on the prioritizing of family and work. *Social Science Quarterly*, 72, 50-66.
- Caruso, G. L. (1992). Patterns of maternal employment and child care for a sample of two-year-olds. *Journal of Family Issues*, 3, 297-311.
- Chen, F., Short S. E. ve Entwisle B. (2000). The impact of grandparental proximity on maternal childcare in China. *Population Research and Policy Review*, 19(6), 571-590.
- Eker, M. (1999). *Devlet memuru olan kadınların doğum sonu süt izni ve ücretsiz izin kullanma durumlarının bebek beslenmesine etkisinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekmeççiler, S. (1999). *Türk ekonomisinde kadının yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdwins, C. J. ve Buffardi L. (1994). Different types of day care and their relationship to maternal satisfaction, perceived support, and role conflict. *Child and Youth Care Forum*, 23(1), 41-54.
- Feldman, R., Masalha S. ve Nadam R. (2001). Cultural perspective on work and family: Dual-earner Israeli-Jewish and Arab families at the transition to parenthood. *Journal of Family Psychology*, 15, 492-509.
- Feldman, R., Sussman A. M. ve Ziegler E. (2004). Parental leave and work adaptation at the transition to parenthood: Individual, marital and social correlates. *Applied Developmental Psychology*, 25, 459-479.
- Forgays, D. K., Ottaway S. A., Guarino A. ve D'Alessio M. (2001). Parenting stress in employed and at-home mothers in Italy. *Journal of Family and Economic Issues*, 22(4), 327-351.
- Gezici, M. (2002). *Çalışan kadınların ve ev kadınlarının benlik algısı, benlik kurgusu ve merkezi kimlik tanımı açısından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hock, E., Christman, K. ve Hock, M. (1980). Factors associated with decisions about return to work in mothers of infants. *Developmental Psychology*, 16, 535-536.
- Hock, E., Gnezda M. T. ve McBride S. L. (1984). Mothers of infants: Attitudes toward employment and motherhood following birth of the first child. *Journal of Marriage and the Family*, 46(2), 425-431.
- Hofferth, S. L. ve Wissoker D. A. (1992). Price, quality, and income in child care choice. *The Journal of Human Resources*, 27, 70-111.
- Jöreskog, K. G. ve Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language*. Hillsdale, NJ: Lawrence Earlbaum Associates Publishers.
- Lee, S. C. ve Keith, P. M. (1999). The transition to motherhood of Korean Women. *Journal of Comparative Family Studies*, 30(3), 453-470.
- Lewis, J. (2003). Developing early years childcare in England, 1997-2002: The choices for (working) mothers. *Social Policy and Administration*, 37(3), 219-238.
- Melhuish, E. C., Moss P., Mooney A. ve Martin S. (1991). How similar are they care groups before the start of day care? *Journal of Applied Developmental Psychology*, 12, 331-346.
- Murphey, D. A. (1992). Constructing the child: Relations between parents' beliefs and child outcomes. *Developmental Review*, 12, 199-232.
- Noor, N. M. (1999). Roles and women's well-being: Some preliminary findings from Malaysia. *Sex Roles*, 41(314), 123-145.
- National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) (1997). Early child care network, familial factors associated with the characteristics of nonmaternal care for infants. *Journal of Marriage and the Family*, 59, 389-408.
- Pence, A. R., ve Goelman H. (1987). Silent partners: Parents of children in three types of day care. *Early Childhood Research Quarterly*, 2, 103-118.
- Pungello, E. P (1999). *A prospective study of why and how working women choose infant child care*. Yayınlanmamış doktora tezi, University of North Carolina at Chapel Hill.
- Pungello, E. P. ve Kurtz-Costes B. (1999). Why and how working women choose child care: A review with a focus on infancy? *Developmental Review*, 19, 31-96.
- Pungello, E. P. ve Kurtz- Costes B. (2000). Working women's selection of care for their infants: A prospective study. *Family Relations*, 49, 245-255.
- Richter, K. (1997). Child care choice in urban Thailand - qualitative and quantitative evidence of the decision-making process. *Journal of Family Issues*, 18(2), 174-204.
- Riley, L. A. ve Glass J. L. (2002). You can't always get what you want - infant care preferences and use among employed mothers. *Journal of Marriage and Family*, 64, 2-15.
- Sayıl, M., Güre, A. ve Uçanok Z. (2005). Çalışan ve ilk kez anne olan kadınların bebekleriyle ilgili bakım tercihleri ve seçimleri: Betimsel bir inceleme. *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 15(3), 60-69.
- Sayıl, M., Güre, A. ve Uçanok, Z. (2006). First time mothers' anxiety and depressive symptoms across the transition to motherhood: Associations with maternal and environmental characteristics. *Women & Health*, 44, 61-77.
- TNSA-2003, H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü, *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Raporu*. Mart 2007'de <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2003/analizrapor.htm> adresinden ulaşıldı.
- Türkiye İstatistik Kurumu, *İşgücü İstatistikleri, Eğitim Durumuna Göre İşgücü Durumu*. Ocak 2007'de http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=544 adresinden ulaşıldı.
- Volling, B. L. ve Belsky J. (1993). Parent, infant, and contextual characteristics related to maternal employment decisions in the first year of infancy. *Family Relations*, 42, 4-12.

Summary

Working First Time Mothers' Infant Care Selection and Transition Back to Work: A Prospective Study

Melike Sayıl

Hacettepe University

Zehra Uçanok

Hacettepe University

Ayşen Güre

Ankara University

Elizabeth Puhn Pungello

University of North Carolina

A working woman who becomes a mother for the first time has to take many decisions related to motherhood, childcare and returning to work. One of the most important decisions that she has to make is her choice of childcare for her baby. The infant care selection process may create a huge responsibility for the family and affect the entire family, both economically and psychologically. Economic constraints on the family and unavailability of quality care can make "non-maternal infant care" a problematic issue. Mothers, compared to fathers, appear to have most of the responsibility for searching selecting and maintaining a proper non-maternal care in most families. Pungello and Kurtz-Costes (1999) proposed a model that included four types of influences on maternal behaviors related to child care (childcare search and selection and returning to work behaviors of mothers): (1) "maternal demographics" (age, occupation, education, income), (2) "environmental context" (income constraints, work schedule and long term career goal flexibility, the number of care choices), (3) "maternal beliefs" (care type preferences, beliefs concerning positive and negative effects of child care for infants and mothers, attitudes toward their own employment and maternal employment in general), and (4) "child factors" (such as age and temperament). The model suggests bi-directional relationships between these factors and maternal child care selection behavior. However, most studies concerning these factors employ retrospective designs and therefore the direction of the effects in these studies is not clear. As a part of a comprehensive project, this study tested this proposed model by investigating the influences of environmental, demographic and psychological factors on maternal child care and work behaviors, and by examining the changes in those psychological (maternal

beliefs and attitudes towards work) and environmental factors after care selection in a prospective, time series research design in a Turkish urban sample.

The following three hypotheses were tested in this study:

1. Maternal demographics will have direct effects on environmental constraints and maternal beliefs, and maternal demographic characteristics will also have indirect effects on maternal behavior via these constructs. Environmental constraints and maternal beliefs will have an influence on mothers' time to return to work. In addition, environmental constraints will have an effect on maternal beliefs.

2. Beliefs and controllable environmental characteristics (e.g., attitudes towards own employment) will change from pre to post selection reports as a function of maternal child care selection behavior. For example, mothers who use parental care will report more flexibility for work schedule and career goal in their post reports.

3. Environmental constraints, specifically the need to work for the income (an uncontrollable constraint) will moderate the effects of beliefs on infant care selection such that among mothers who do not need to work for the income, care preference will be related to care selection while preferences will be unrelated to choices for mothers who do need to work for the income.

Method

Participants

The participants were 200 women who met the criteria of being married, pregnant with their first child and working full-time prior to pregnancy. Participants resided in Ankara and attended routine checkups at

the obstetric clinics of two university hospitals and obstetricians' offices. Participants were interviewed for the first time in 2002 between August and December. Eighteen women did not complete the second interview for several reasons, including miscarriage, moving to another city, and preferring not to participate any more. The demographic characteristics of these non-participants did not differ significantly from the participants. The recruitment period for each interview lasted for three months.

The majority of the sample had professional occupations (such as physician, engineer, research assistant, teacher, nurse etc); 20 % of mothers were clerical and technical workers.

Materials

Structured and semi-structured interview questions were used. The questions were taken from Pungello (1999) and translated to Turkish. Some of them were revised for suitability of culture. All questions used in this specific study are described below.

Participant's *age*, *education*, *household monthly income* (assessed on a 7-point scale) and *maternal income* were obtained. The following environmental constraints were measured: (1) perceptions of *quantity/quality of child care options* ("What do you think about the quantity/quality of your options on a scale of 1 to 5"); (2) perceived *income constraint* ("Do you feel that you must work to earn an income? Yes/no"); (3) *work schedule flexibility* (women rated their day-to-day work schedule flexibility on a 5 point scale with 1 representing no flexibility and 5 representing full flexibility); and (4) *long-term career goal flexibility* (women who stated they had specific career goals were asked to rate on a 5-point scale their long-term flexibility for reaching these goals). Maternal/care and employment beliefs were measured as follows: (1) *Attitudes towards maternal employment* in general (women rated the following two statements on a scale of 1 to 5: "Mothers of infants should stay at home and not work" and "It's alright for mothers of infants to work"; ratings from these two statements were combined into a single scale); (2) *attitudes toward their own employment* were measured by *work commitment* ("How committed are you to your employment or career on a scale of 1 to 5") and by *home-work preference* (women were asked to state if they would like to be home full time-1, work part time-2, or work full time-3); (3) *beliefs concerning the effects of child care* (women were asked "Do you believe there are positive/negative effects of child care for infants/mothers?"; the number of all positive and negative effects named were summed separately for total positive and negative effect scores); (4) *mothers' care type preferences* (women

were asked to state their first child care choice from the following: parental care only, in-home relative care, in-home caregiver care, relative care, caregiver care and center care). In addition, in the prenatal interview, women were asked, "When do you need to make an arrangement for infant care after the birth?" (responses were rated on a 5 point, 1 = less than 2 months to 5 = no time limit).

In the postnatal interview, environmental constraints, maternal beliefs, and childcare selection behaviors were assessed in the same way as in the first interview. Each mother was also asked when she did or would return to work in order to assess the length of maternity leave as well as which type of infant care she chose.

Procedure

Participants who signed the informed consent form were interviewed twice during the study. The prenatal interview was conducted between the range of second to ninth months ($M = 5.5$ month, $SD = 2.29$) of pregnancy at hospitals, obstetric clinics, and doctor's offices. The postnatal interview was conducted between the range of fourth to eleventh months ($M = 6.5$ month, $SD = 1.5$) of postpartum at the homes and workplaces of mothers. Each interview lasted approximately 40-50 minutes. The second and third authors interviewed participants after appointments were arranged.

Results

To test the proposed relations in the model, Structural Equation Modeling Analysis was used (Joreskog & Sorbom, 1993). For the measurement model, all factor loadings were quite large and overall model fit well according to descriptive fit indices; $\chi^2(31, N = 180) = 46.08, p = .04, RMS = .05, GFI = .95, AGFI = .91, NNFI = .80, CFI = .86$. Only one significant relation was found and therefore the model was revised adding the "maternal plans" to the model. The revised model was also reasonably well according to descriptive fit indices, ($\chi^2(40, N = 180) = 56.86, p = .04, RMS = .05, GFI = .95, AGFI = .91, NNFI = .82, CFI = .87$).

The revised model results revealed more significant relations than the original model: Maternal demographics were related to environmental constraints (standardized coefficient = .31, $t = 2.30, p < .01$) and maternal beliefs (standardized coefficient = .39, $t = 2.61, p < .01$). However, while environmental constraints had an influence on maternal plans (standardized coefficient = .43, $t = 3.73, p < .01$), maternal beliefs did not. Prenatally measured maternal plans had a significant effect on mother's time to return to work after the infant's birth (standardized coefficient = .36, $t = 4.70$,

$p < .01$). Neither of the environmental constraints was related with maternal beliefs nor was maternal beliefs related with maternal plans to return to work.

The Effects of Mother's Infant Care Selection

To investigate the *second hypothesis*, if mothers' care selection was related to changes in environmental constraints under maternal control and maternal beliefs from pre- to post-selection, relevant data were analyzed using a 3 (care selection groups) x 2 (time of measurement: pre-postnatal) repeated measure MANCOVA. Mothers were divided into three groups in terms of their care selections: maternal care, relative care and caregiver care. Dependent measures were general beliefs about maternal employment, work commitment, home versus work preference, mothers' care type preferences, number of positive and negative effects of care mentioned, long-term career goal flexibility and quantity/quality of child care options. Family income was taken as a covariate variable and did have a significant effect. Mother's care selection ($F_{18,308} = 2.19, p < .01, \eta^2 = .11$) and time of measurement ($F_{9,154} = 3.77, p < .001, \eta^2 = .18$) had significant main effects. The interaction was not significant. One way ANCOVA results and further comparisons revealed that mothers who selected maternal care reported significantly more long-term goal flexibility than mothers who selected relative care. Mothers who selected relative care also assessed their available care choices to be of higher quality than other care groups.

In order to test the third hypothesis, the sample was divided into two groups: Mothers who stated they needed to work for the income ($n = 133$) and those who stated they did not ($n = 47$). Later separate MANOVA's were conducted for each subgroup (maternal care, caregiver care, relative care). Results did not reveal a moderating effect of needing to work for the income. A chi-square analysis was conducted to associate care preference (parental/non-parental care) with care selection for the above mentioned two groups of mothers. There were no significant relations between mothers' child care preferences and selections for those mothers who did not need to work for the income. It was expected that mothers who did not need to work would make care choices in the direction of their care preferences. Among the mothers who needed to work for the income, the frequency of caregiver choices (45 %) was significantly higher than maternal care choices (29 %, $\chi^2 = 7.23, p < .01$); this difference was not significant among mothers who did not need to work.

Discussion

Descriptive statistics revealed that most of the

mothers in our urban working sample preferred maternal care first and then relative care. This result is quite consistent with other findings (Caruso, 1992; Pungello & Kurtz-Costes, 2000; Richter, 1997; Riley & Glass, 2002). Home versus work preference of mothers also resembles US mothers' preferences (Pungello & Kurtz-Costes, 2000).

The revised model (maternal plans added) revealed that mother's demographic characteristics were related to both environmental constraints and maternal beliefs. Environmental constraints were also associated with maternal plans, and maternal plans predicted the duration of mother's returning to work after the child-birth. The theoretical model was confirmed based on latent variables; investigation of the correlations among the indicators clarified the relations further. In terms of demographic characteristics, only family income was related to the number of child care choices perceived to be available. The environmental restriction variables, work schedule flexibility and having long term career goal flexibility were related to mother's plans to return to work which in turn predicted the time to return to work after the birth. Since our sample was highly homogeneous in terms of demographic characteristics of women, the model should be tested on more heterogeneous sample in order to more fully understand the effects of maternal and environmental factors.

The model also revealed that maternal beliefs did not have direct or indirect relations to maternal plans about to return to work. This finding suggests that educated and working mothers have both higher positive beliefs about working and maternal care, but they decide their time to return to work by considering their environmental constraints.

The second hypothesis of this research was not confirmed. Infant care choices and time of measurement had effects only on some of the variables. Mothers who selected maternal care were more likely than mothers who selected relative care to have more flexible long-term career goals. Mothers who used relative care reported that their child care options were of higher quality than mothers who had selected other types of cares (parental and caregiver care). Mothers reported less negative effects of non-parental care and less long-term career goal flexibility after the birth of their infants. It seems that in our sample, mother's beliefs neither had an effect on their choices nor did their choices lead them to different experiences which cause changes in their beliefs. Mothers may have changed their beliefs before the second interview, when the infants were born. This finding was not totally compatible with US findings. In the US, both perceived environmental constraints and maternal beliefs were related to women's postnatal care choices, and mothers' selection behaviors, in turn, were

related to changes in employment related beliefs but not child care beliefs (Pungello & Kurtz-Costes, 2000).

The third hypothesis of this research involved testing the moderator role of needing to work for the income between care preferences or beliefs and infant care selection of mothers. However, “need to work for income” did not have a moderator role as expected. Mothers’ care preferences and beliefs were unrelated to choices for all mothers who did or did not need to work for the income. A moderator role of this environmental constraint however was found among US mothers for care preference-selection (Chen et al., 2000; Hofferth & Wissoker, 1992; Lee & Keith, 1999; Noor, 1999) and for maternal employment belief -care selection (Pungello & Kurtz-Costes, 2000). Mothers who made their non-maternal care choices under the uncontrollable economic constraint of needing to work for the income did not change their beliefs and exclusive maternal care preferences. It seems that mothers in our sample, being quite consistent with other findings, prefer maternal care. However, when they had to make a choice, economical constraints, work related restrictions and availability of relative care that was viewed to be of higher quality than other types played some roles in their decisions.

Although employing a prospective design was a powerful strength of this study, the study also has some limitations. The variables were assessed using only a few questions in interviews, only mothers participated to the study and the sample was very homogeneous. Further studies should test the model in a more heterogeneous sample and take into consideration father’s perceptions of his roles, attitudes and beliefs.

Finally our data indicate that mother’s perceptions of environmental factors (work schedule flexibility and having long term career goal flexibility) were related to their plans to their return to work, and their plans in turn predicted their time to return to work decisions. However, infant care selection was not related to maternal beliefs; rather mothers may have changed their beliefs after childbirth. While mothers who selected non-parental care were more likely than other mothers to report employment related pressures, mothers who selected relative care viewed this care choice to be of higher quality than other mothers.

In conclusion, if a mother has to work for income and her contribution to family budget is small, she may make a cost-benefit analysis and choose parental care. If she has a relative to take care of the baby, she is more likely to select this non-parental care option.